

**Rapport över arbetet
mot felaktiga
utbetalningar och
bidragsbrott i
Stockholms stad 2023**

start.stockholm

**Rapport över arbetet mot felaktiga utbetalningar och bidragsbrott i
Stockholms stad 2023**
Maj 2024

Dnr: SOF 2024/274
Kontaktperson: Sigita Jogminaite

Innehåll

Rapport över arbetet mot felaktiga utbetalningar och bidragsbrott i Stockholms stad 2023	1
Innehåll.....	3
Inledning	4
Viktiga utgångspunkter och centrala begrepp.....	4
<i>Ekonomiskt bistånd</i>	<i>4</i>
<i>FUT – felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd</i>	<i>5</i>
<i>Bidragsbrott</i>	<i>5</i>
Redovisning av Stockholms stads FUT-arbete under året 2023	6
FUT-utredarens uppdrag.....	7
Misstänkt felaktighet.....	8
Orsaker till misstänkta FUT	10
Förhandsbedömning	13
Inleda utredning.....	13
Inte inleda utredning.....	14
Utredning.....	15
Återkrav	15
Polisanmälan	16
Efterkontroller	17
Inbesparat belopp.....	18
Uppföljning	19
Avslut.....	20
Slutsatser och analys	21
Det förebyggande arbetet	21
Samverkan med polisen.....	22
Underrättelseskyldigheten och andra åtgärder	23

Inledning

Ekonomiskt bistånd utgör samhällets yttersta skyddsnät och kan beviljas till den individ vars behov av försörjning inte kan tillgodoses på annat sätt. För att behålla legitimiteten och förtroendet för välfärdssystemet är det viktigt att bedömningen av biståndsbehov bygger på korrekta uppgifter och att rätt bistånd betalas ut till rätt person.

Stockholms stad har under många år bedrivit ett aktivt arbete kring felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd, benämns fortsatt som FUT, samt bidragsbrott. Detta arbete handlar både om att förebygga FUT och att utreda FUT.

Stadsdelsförvaltningarna och socialförvaltningens två enheter som betalar ut ekonomiskt bistånd, Enheten för hemlösa och Intro Stockholm, ansvarar för att ha en funktion samt att ha rutiner för att utreda FUT och bidragsbrott. Utredare på socialförvaltningens avdelning för strategi och utveckling ansvarar för att ha ett stadsövergripande perspektiv avseende frågor som rör FUT och bidragsbrott, där det arbete som utförs i staden följs upp och där utvecklingsområden identifieras.

I föreliggande rapport redogörs för hur förvaltningarna har arbetat med FUT och bidragsbrott under året 2023. I rapporten återfinns statistik över FUT från 2023 med jämförelser med de senaste åren, analys av orsakerna till FUT och en beskrivning av de viktigaste resultaten för förvaltningarna.

Viktiga utgångspunkter och centrala begrepp

Ekonomiskt bistånd

Av förarbetena till socialtjänstlagen (2001:453), benämns fortsatt som SoL, framgår att socialtjänstens ekonomiska bistånd är välfärdssystemens yttersta skyddsnät och har i första hand till uppgift att träda in tillfälligtvis när en individ har försörjningsproblem som inte kan tillgodoses på annat sätt.

I arbetet med ekonomiskt bistånd är den huvudsakliga uppgiften att hjälpa individer att på sikt kunna klara sin försörjning på egen hand. Parallellt med denna arbetsuppgift ska varje individs rätt till bistånd utredas vid varje ansökan fram till dess att individen är självförsörjande och därmed inte längre behöver ansöka om ekonomiskt bistånd.

Det är socialsekreterare inom stadens förvaltningar som ansvarar för utredning av rätten till ekonomiskt bistånd för individer i Stockholms stad. En förutsättning för handläggningen är att den utförs med noggrannhet och att felaktiga utbetalningar förebyggs så långt det är möjligt. Detta görs bland annat genom tydlig information till varje individ som ansöker om ekonomiskt bistånd och genom att de uppgifter som individen lämnar vid ansökan verifieras, både av individen själv och av den som handlägger ansökan.

Vid den grundliga utredning som görs vid första ansökningstillfället såväl som vid de fortsatta löpande ansökningarna krävs noggrann utredning för att minska risken för att bistånd utgår felaktigt. I Stockholms stad finns upprättade rutiner för vilka kontroller som nämnderna ska genomföra varje månad och vilka kontroller som ska ske återkommande och med regelbundenhet löpande under året. Dessa finns beskrivna i stadens riktlinjer.¹

FUT – felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd

Om det i ett ärende uppkommer misstanke om att en eller flera månaders bistånd har beviljats på felaktiga grunder eller till en felaktig summa ska denna information lämnas för utredning till förvaltningens utredare av felaktiga utbetalningar (FUT-utredare).

En utredning om misstänkt FUT inleds med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Utredningen syftar till att klargöra huruvida det har skett en felaktig utbetalning eller inte, samt huruvida det finns grund för beslut om att återkräva det felaktigt utbetalda biståndet enligt 9 kap. 1 § SoL.

Om individen inte frivilligt betalar tillbaka det felaktigt utbetalda biståndet kan förvaltningen utreda individens betalningsförmåga och om betalningsförmåga bedöms finnas kan en ersättningstalan göras till förvaltningsrätten med stöd av 9 kap. 3 § SoL för att på detta sätt och med ett eventuellt stöd av Kronofogden återkräva det felaktigt utbetalda biståndet.

Bidragsbrott

En individ kan dömas för bidragsbrott om man lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler ändrade förhållanden som man är skyldig att anmäla enligt lag eller förordning, och på så sätt orsakar fara för att en ekonomisk förmån eller ett ekonomiskt stöd felaktigt

¹Handläggning av ekonomiskt bistånd – riktlinjer, Stockholms stad, dnr: 3.1.1–596/2015

betalas ut, felaktigt tillgodoräknas, betalas ut med ett för högt belopp eller tillgodoräknas med ett för högt belopp. Detta anges i 2 § bidragsbrottslagen (2007:612), benämns fortsatt som BBL.

Förvaltningarna har en skyldighet att göra en polisanmälan om det kan misstänkas att ett bidragsbrott har begåtts. En anmälan görs i de fall då det finns en välgrundad anledning att anta att brott har begåtts. Det innebär att förvaltningen gör en uppsåtsbedömning i syfte att sälla bort fall där det står helt klart att inget brott har begåtts.

Någonting som är angeläget att framhålla i detta sammanhang är att alla felaktiga utbetalningar inte avser bidragsbrott. Dessa två begrepp är inte synonyma.

Redovisning av Stockholms stads FUT-arbete under året 2023

Det finns totalt 14 medarbetare som arbetar som FUT-utredare i staden med en arbetstid som varierar mellan 40 procent och 100 procent av heltidstjänst. Samtliga stadsdelsförvaltningar och socialförvaltningens två enheter har för närvarande FUT-utredare.

Vid fem tillfällen under året har FUT-utredarna och ansvarig utredare på socialförvaltningens avdelning för strategi och utveckling träffats för nätverksmöten. Vid dessa nätverksmöten är det omvärldsbevakning, ärendedragning, rättsfall och gemensam kompetensutveckling som står på agendan. Förutom dessa träffar har FUT-utredarna haft stående digitala ärendedragningstider där man kan logga in och dra sitt ärende och få kollegialt stöd. Några av FUT-utredarna har även haft handledning kopplad till sin yrkesutövning. En FUT-arbetsgrupp bestående av stadens samordnare samt tre FUT-utredare har träffats ett flertal gånger under året för att diskutera diverse frågor samt planera olika möten och workshops.

Under våren 2023 genomförde FUT-utredare en heldags workshop där fokusområde under dagen har varit utveckling av förebyggande metoder och arbetssätt när det gäller att upptäcka felaktigheter innan biståndet betalas ut. Denna workshop resulterade i ett gemensamt krafttag för att minska interna felaktigheter och en gemensam mall skapades för att sammanställa data över vilka felaktigheterna är, vem/hur det upptäckts och hur mycket pengar det avser.

Ett återkommande tema har varit frågan om bidragsbrott och anmälningsskyldighet. För att öka kunskapen på detta område arrangerades en föreläsning med representanter från Polisens Nationella Operativa Avdelning, NOA, Sekretariatet för Myndighetssamverkan samt Nationellt bedrägericentrum (NBC). Under föreläsningen diskuterades bland annat utbredningen av välfärdsbrott, betydelsen av att bekämpa det, samverkan mellan olika myndigheter, pågående projekt, straffrätt samt det brottsförebyggande arbete som bedrivs av olika myndigheter.

I december 2023 hade FUT-nätverket erfarenhetsutbyte med FUT-utredare samt andra verksamhetsfunktioner från Göteborgs stad där Stockholms stads arbete och organisation presenterades och därefter hölls en frågestund.

Ansvarig utredare på socialförvaltningens avdelning för strategi och utveckling har vid två tillfällen under 2023 deltagit i nätverksmöten med FUT-representanter från Uppsala och Malmö där samordnare för bland annat välfärdsbrottslighet och otillåten påverkan från SKR varit inbjuden. Syftet med samverkan har varit att fortsätta samla information om våra gemensamma utmaningar, bland annat kring polisanmälningar där en fortsatt dialog kring våra utmaningar, kopplat till att polisen ofta lägger ner förundersökning gällande välfärdsbrott, har förts.

I september 2023 har regeringen tagit emot slutbetänkandet från 2021 års bidragsbrottsutredning där FUT-nätverket har besvarat ett antal frågor som har legat till grund för kartläggningen och behovsanalysen i delbetänkandet. Sammanfattningsvis ser nätverket positivt på lagförslagen då det på sikt kan minska felaktiga utbetalningar inom välfärdsområdet som helhet.

FUT-utredarens uppdrag

Ur en rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt med en tydlig prioritering av arbetet och en samsyn kring vad som ska ingå i FUT-uppdraget. Ansvariga förvaltningar har tidigare kommit överens om att följande arbetsmoment ska ingå i FUT-utredarens uppdrag:

- Utredda inkommande misstankar om FUT
- Besluta om återkrav och polisanmälan, samt med regelbundenhet följa upp dessa beslut
- Utredda betalningsförmåga och ersättningstalan i de fall den enskilde inte återbetalar enligt beslutat återkrav

- Introducera nyanställda kollegor till vad FUT är samt vägleda kollegor vid upptäckt av FUT
- Återkoppla upptäckter av FUT till ansvarig chef och i vissa fall till kollegor
- Vid behov delta som en kunskapsresurs vid socialekreterarnas ärendedragning och vid behov bidra med kunskap genom att hålla i särskilda utbildningsinsatser (exempelvis om kontrollmetoder)

För att ge en uttryckligare bild av Stockholms stads FUT-arbete presenteras nedan ett urval av statistik från året 2023. Redovisningen utgår från figuren nedan som visar hur processen för ett FUT-ärende ser ut på förvaltningarna.

Figur 1 Processen för ett FUT-ärende

Misstänkt felaktighet

Förvaltningarna får regelbundet kännedom om misstänkta FUT. Misstankar kan komma internt ifrån, där felaktigheter kan uppdagas under handläggningen av ett ärende, eller externt, där en privatperson eller myndighet kan höra av sig med en misstanke om att en individ tar emot ekonomiskt bistånd på felaktiga grunder. Dessa misstänkta felaktigheter registreras i stadens verksamhetssystem hos respektive förvaltning i form av en så kallad *"Inkommande information"*. Informationen skickas sedan till förvaltningens ansvariga FUT-utredare.

Under år 2023 registrerades 800 st. *"Inkommande information"* som avsåg misstänkta FUT. Det var 33 stycken färre registrerade misstankar jämfört med föregående år.

Om man ser till det totala antalet hushåll som var aktuella och erhöll ekonomiskt bistånd under året var det totalt 11 358 hushåll, vilket var 740 hushåll färre än året innan.

Förvaltning	Antal ”Inkommande information”	Antal hushåll med ekonomiskt bistånd 2023	Andel av hushåll där misstänkt FUT registrerats
Bromma	20	507	3,9 %
Enskede-Årsta- Vantör	99	1403	7 %
Farsta	66	857	7,7 %
Hägersten-Älvsjö	105	1065	9,9 %
Hässelby- Vällingby	19	1183	1,6 %
Järva	179	2470	7,2 %
Kungsholmen- Norra innerstaden	92	670	13,7 %
Skarpnäck	43	536	8 %
Skärholmen	55	792	6,9 %
Socialförvaltningen	73	1228	5,9 %
Södermalm	49	647	7,6 %
Totalt	800	11 358	7 %

Figur 2 Antal registrerade misstänkta felaktigheter, antal hushåll med ekonomiskt bistånd och andel där misstänkt felaktighet registrerats, fördelat per förvaltning

Det är viktigt att ha med sig att antalet registrerade misstankar inte är detsamma som antalet faktiska felaktigheter. Dels kan det finnas misstankar som inte stämmer och dels kan det finnas felaktiga utbetalningar som aldrig upptäcks. Siffrorna ovan kan dock ge en fingervisning av andel hushåll där det kan föreligga felaktigheter avseende utbetalning av ekonomiskt bistånd.

Minskningen av antalet registrerade misstankar kan indikera att antalet FUT har minskat. Det kan även indikera att det förebyggande arbete har gett resultat, dvs. att de sedvanliga kontrollerna är mer noggranna och socialsekreterare och handläggare har blivit bättre på att uppmärksamma felaktigheter innan biståndet beviljas, till följd av det aktiva arbetet som stadens förvaltningar bedriver gällande dessa frågor. Det kan det också innebära att upptäckta FUT avseende till exempel interna felaktigheter inte alltid anmäls. Man korrigerar de upptäckta felaktigheterna och ingen anmälan görs till FUT-utredaren vilket också innebär att upptäckten inte finns med i statistiken.

Orsaker till misstänkta FUT

En utbetalning av ekonomiskt bistånd kan bli felaktig på grund av olika orsaker. Det kan handla om att den som ansöker om ekonomiskt bistånd lämnar oriktiga uppgifter vid ansökan eller undanhåller information som kan påverka rätten till bistånd.

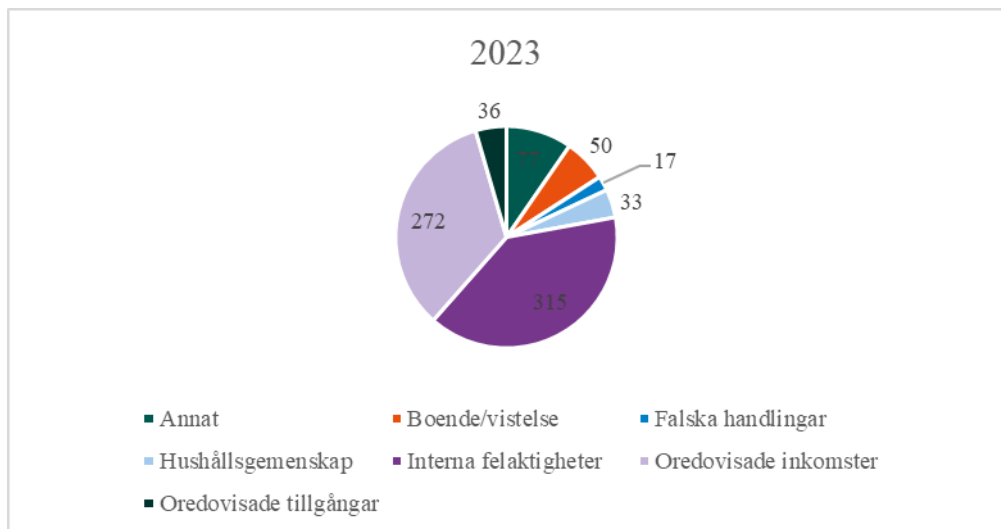
Det kan handla om misstag som begås från socialtjänstens sida under handläggningen, exempelvis om socialsekreteraren inte uppmärksammar viktiga angivelser som den sökande lämnat på sin ansökningsblankett eller att man missar att genomföra en rutinkontroll.

Det är mest förekommande att den som handlägger ansökan upptäcker en felaktighet, men uppgifter om felaktigheter kan även komma från andra enheter inom socialtjänsten, från andra myndigheter eller från en privatperson.

Under 2023 inkom tio underrättelser enligt lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystem. Året innan var det nio inkomna underrättelser. Mer än hälften av dessa, både under 2022 och 2023, kom från Arbetsförmedlingen. Dock behöver myndigheterna bli bättre på att rapportera misstänkta felaktigheter i välfärdssystemen. Om fler myndigheter underrättade socialtjänsten skulle förmodligen fler FUT kunna upptäckas.

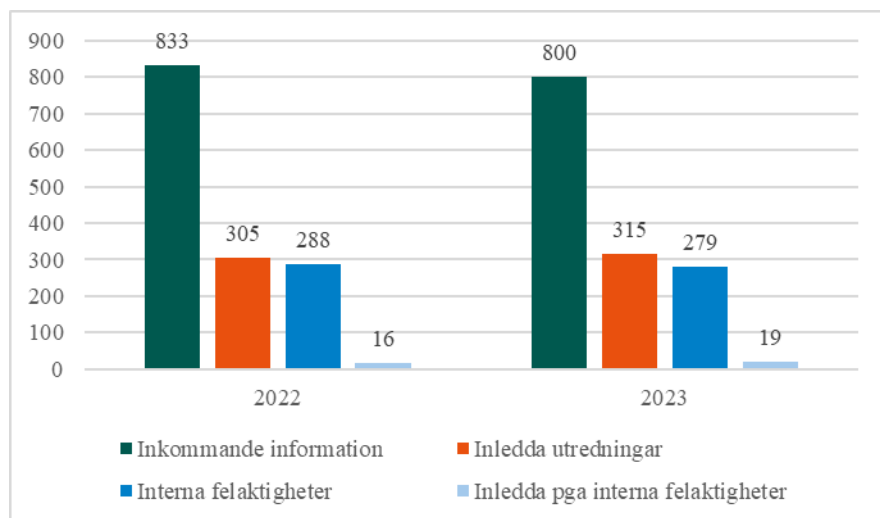
När en misstänkt felaktighet registreras behöver alltid en orsak anges. Fördelningen mellan de olika orsakerna under det senaste året presenteras i figur 3 nedan.

Värt att notera i detta sammanhang är att den orsak som uppges inledningsvis inte går att ändra under utredningens gång. Det som är anmält som felaktigheter kopplade till oredovisade inkomster kan senare visa sig handla om någonting helt annat eller att det upptäcks även andra orsaker till felaktig utbetalning.

Figur 3 Orsaker till misstänkt felaktig utbetalning av ekonomiskt bistånd

Fördelningen av orsakerna till FUT har följt en liknande fördelning under de senaste åren. Tidigare har den dominerande orsaken till misstänkta felaktiga utbetalningar varit att individen har haft *oredovisade inkomster* som inte har redovisats i samband med ansökan följt av *interna felaktigheter*. Interna felaktigheter har ökat de senaste åren. Av de 800 inkomna anmälningar om felaktigheter är 315 kodade som interna fel. Det var 27 stycken fler jämfört med föregående år. Av de 279 inledda utredningar är 19 ärenden på grund av interna felaktigheter. Många gånger finns svårigheter med att återkräva bistånd när FUT har orsakats av den som handlägger ansökan men socialtjänsten kan i vissa fall med stöd av 9 kap. 1 § 2 st. SoL återkräva ekonomiskt bistånd som betalats ut på felaktiga grunder eller med för högt belopp av misstag om personen skäligen borde ha förstått detta. Det innebär alltså att beslut om återkrav kan fattas även om det är socialtjänsten själv som av misstag har gjort en FUT. Fördelningen mellan de inkomna och inledda utredningarna där orsaken är interna felaktigheter de senaste två åren presenteras i figur 4 nedan.

Figur 4 Fördelningen mellan de inkomna och inledda utredningarna där orsaken är interna felaktigheter under 2022 samt 2023

I de flesta fall där misstanke gäller oredovisade inkomster handlar det om inkomst i form av lön som har undanhållits från socialtjänsten. Inkomster från myndigheter kan upptäckas genom SSBTEK, *Sammansatt bastjänst för ekonomiskt bistånd*, som är en digital tjänst som används vid handläggningen av ansökningar om ekonomiskt bistånd. I tjänsten syns de ersättningar och förmåner som individen får utbetalt från bland annat Försäkringskassan, Centrala studiestödsnämnden, Arbetsförmedlingen och A-kassa. Om en individ har inkomst av förvärvsarbete syns detta inte här, trots att Skatteverket är anslutet till tjänsten. SKR har också genom sin hemställan uppmanat regeringen att utöka de informationsmängder från Arbetsförmedlingen som kommunen kan ta del av genom SSBTEK (Sammansatt bastjänst för ekonomiskt bistånd).

Övriga orsaker presenteras och exemplifieras i korthet nedan.

- **Oredovisade tillgångar** - Enligt ansökningsblanketten för ekonomiskt bistånd ska samtliga tillgångar och deras värde redovisas. Om det framkommer att individen exempelvis äger en bil kan bistånd ha betalats ut felaktigt.
- **Hushållsgemenskap** - Enligt ansökningsblanketten ska civilstånd redovisas. Om det framkommer att någon ansöker om bistånd som ensamstående men i själva verket bor tillsammans med en partner som kan bidra till hushållets försörjning kan bistånd ha betalats ut felaktigt.

- **Falska handlingar** - En person som ansöker om ekonomiskt bistånd kan exempelvis ha lämnat in ett bankkontoutdrag som hen har redigerat själv där vissa summor pengar har ändrats eller tagits bort.
- **Boende/vistelse** - Det kan till exempel handla om att individen inte bor där hen på ansökan uppger sig bo och att bistånd till hyra därmed felaktigt har betalats ut.
- **Annat** - Två exempel kan vara att individen har börjat studera utan att meddela socialtjänsten eller att individen har befunnit sig utomlands utan socialtjänstens kännedom.

Förhandsbedömning

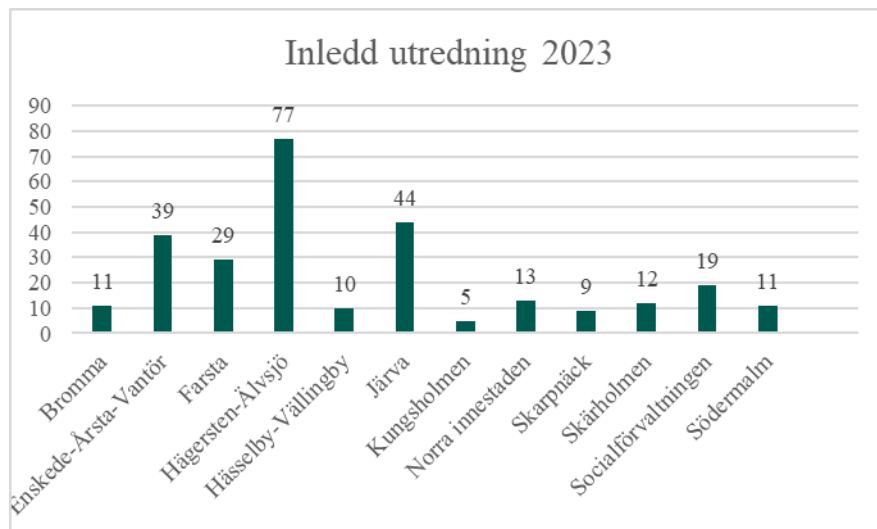
När den registrerade misstanken har skickats till ansvarig FUT-utredare gör FUT-utredaren en förhandsbedömning, vid vilken FUT-utredaren bedömer huruvida utredning ska inledas eller inte.

Vid ett mätningstillfälle i slutet av 2023 stod 264 ärenden i kö för bedömning av stadens FUT-utredare, enbart tre ärenden färre jämfört med 2022.

Inleda utredning

Om FUT-utredaren vid en första förhandsbedömning bedömer att en FUT förefaller ha skett, eller bedömer att det finns behov av att utreda ärendet ytterligare för att säkerställa huruvida en FUT har skett, inleds en utredning. Denna utredning bedrivs separat från utredningen om ekonomiskt bistånd.

Totalt inleddes utredning av 279 nya ärenden år 2023, vilket var något lägre än föregående år när 305 utredningar inleddes. Antal inledda utredningar redovisas i figur 5 nedan.

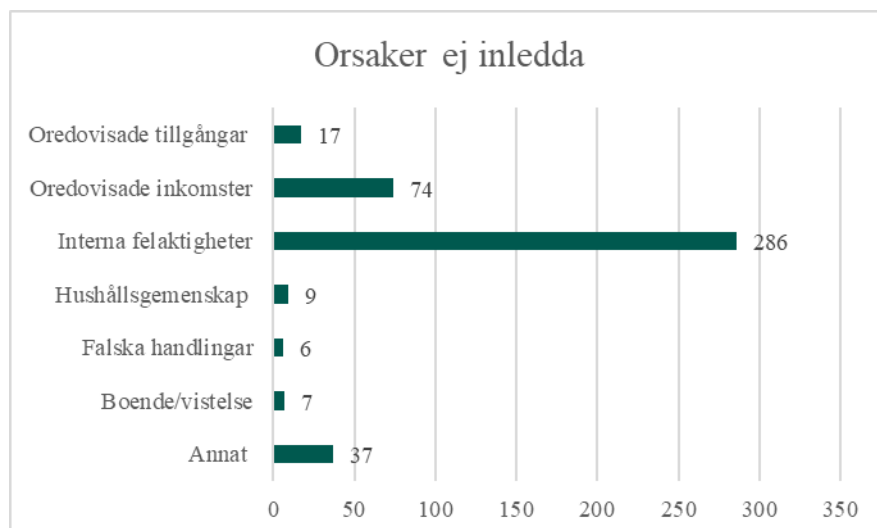
Figur 5 Antal inledda utredningar 2023, fördelat per förvaltning

Inte inleda utredning

Att en utredning inte inleds kan bero på flertalet omständigheter. Det kan handla om interna felaktigheter vid handläggningen av ekonomiskt bistånd där FUT-utredaren redan under förhandsbedömningen ser att det saknas grund för att återkräva bistånd eller polisanmäla en händelse, eftersom individen själv inte kan anses vara ansvarig för att bistånd utbetalats felaktigt.

Ett annat skäl till att en utredning inte inleds kan vara att det har hunnit gå mer än tre år sedan utbetalningen skedde vilket innebär att ersättningstalan inte kan väckas i domstol.

Under året 2023 var det i totalt 436 ärenden som FUT-utredaren gjorde bedömningen att en utredning inte skulle inledas, där mer än hälften (286 st.) avsåg interna felaktigheter.

Figur 6 Orsaker ej inledda utredningar 2023

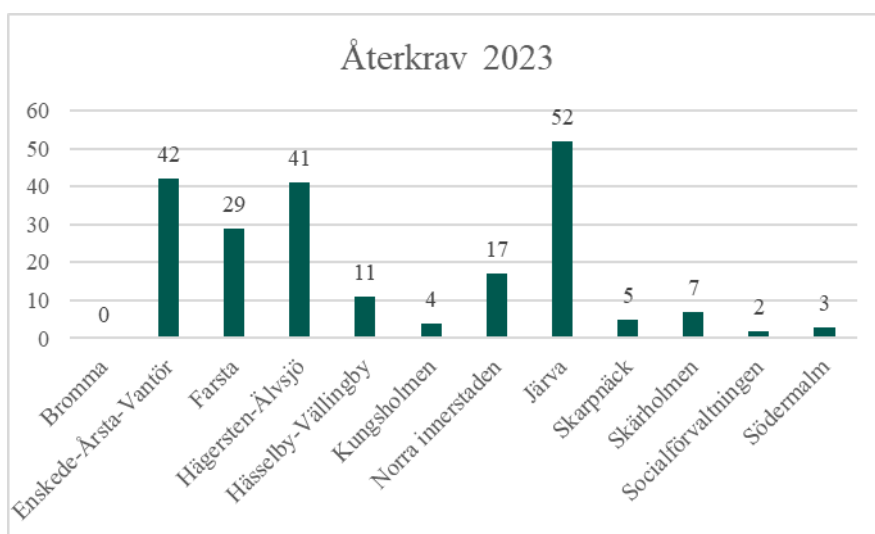
Utredning

FUT-utredningen hos socialtjänsten syftar till att fastställa om det har skett en felaktig utbetalning eller inte, samt om det finns misstanke om brott. Alla misstänkta bidragsbrott polisanmäls. En utredning som fastställer att ekonomiskt bistånd har utgått felaktigt kan utmynna i ett återkravsbeslut och/eller en polisanmälan. Vanligt förekommande utredningsåtgärder som socialtjänsten vidtar i samband med en FUT-utredning är granskning av personakt och inkomna handlingar, samtal med individen, kontakt med andra myndigheter och i vissa fall hembesök.

Alla utredningar kommuniceras med berörd individ och hen får möjlighet att inkomma med kompletterande synpunkter och eventuella handlingar innan beslut fattas. I de fall en individ inte medverkar i utredningen får beslut tas utifrån befintligt underlag.

Återkrav

Under 2023 har totalt 213 (223 år 2022) beslut om att återkräva FUT registrerats i Stockholms stad, vilket motsvarade ett belopp om totalt ca 9,3 miljoner kronor (7,4 miljoner kronor år 2022). Antal återkravsbeslut finns i figur 7. Den totala kostnaden för utbetalt ekonomiskt bistånd i Stockholms stad under samma år uppgick till strax under en miljard kronor och återkravsbeloppet motsvarar därmed ca 1 % (drygt 0,8 år 2022) av det belopp som betalats ut i ekonomiskt bistånd under året.

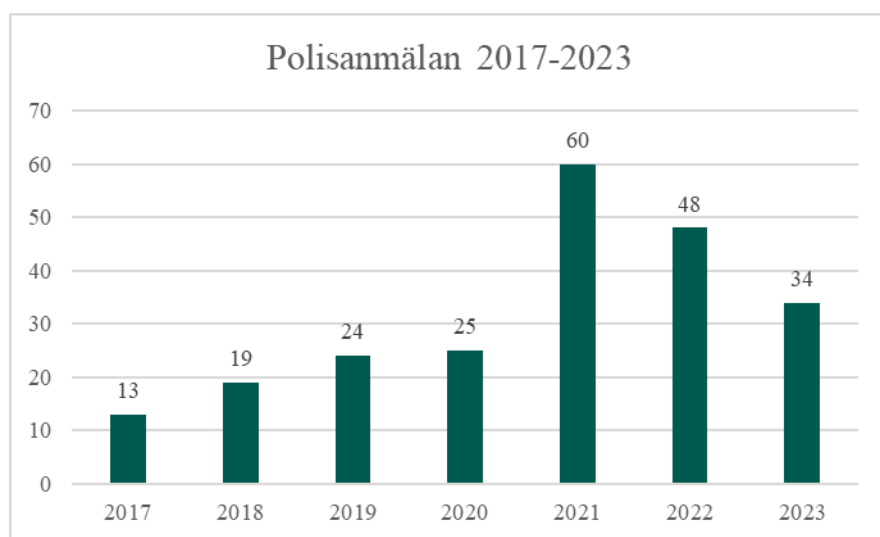
Figur 7 Antal återkravsbeslut under 2023, fördelat per förvaltning

Det var ett tiotal färre beslut om återkrav jämfört med föregående år dock med en ökning av återkravssumman med ungefär 1,9 miljoner kronor. Stadsdelsförvaltningarna generellt ligger på ungefär samma

nivå avseende antal återkravsbeslut. Det som varierar är antalet återkravsbeslut varje stadsdelsförvaltning fattar varje år.

Polisanmälan

Enligt 6 § BBL har socialtjänsten en skyldighet att göra en polisanmälan vid misstanke om brott. Vid bedömningen om en anmälan ska göras ska myndigheten göra en preliminär bedömning av om det föreligger uppsåt eller grov oaktsamhet.

Figur 8 Antal polisanmälningar om misstänkta bidragsbrott 2017-2023

För att ge en tydligare bild av i vilka fall en polisanmälan kan bli aktuell följer här ett antal exempel från stadens förvaltningar.

De ärenden som socialtjänsten har polisanmält för bidragsbrott det senaste året handlar i majoriteten av fallen, som åren innan, om personer som haft anställningar och erhållit lön men valt att få utbetalningar till ett konto som stadsdelsnämnder inte haft kännedom om. Det har handlat om arv, swishinsättningar av varierande beloppsstorlekar, pantbelåningar med stora belopp, som inte redovisats eller dolts genom manipulering av kontoutdrag.

Det har också handlat om individer som har förfalskat läkarintyg och lämnat in det som underlag på planering. Andra exempel som polisanmälts är manipulerade kontoutdrag och bidragsbrott kopplade till att personer har hyrt ut sina lägenheter olovligen i andrahand och själva bott på okända adresser.

När dessa händelser uppdagas och individerna konfronteras med informationen är det inte ovanligt att man erkänner handlingen. I dessa fall är det inte svårt för FUT-utredaren att göra bedömningen

att uppsåt föreligger. Trots det är det vanligt förekommande att polisen väljer att lägga ner förundersökningen då det inte går att bevisa eller styrka brott. Beslutet motiveras ofta med att man inte ser någon anledning att fullfölja förundersökningen då det inte går att bevisa att den misstänkta gjort sig skyldig till brott och att man inte anser att en ytterligare utredning kan förändra bevisläget på ett avgörande sätt.

När det gäller ekonomiskt bistånd så rör det sig oftare om mindre summor än till exempel bidragsbrott avseende till exempel sjukersättning eller assistansersättning vilket ofta leder till att förundersökningarna läggs ner på grund av förundersökningsbegränsningar eller för att en person har blivit åtalad/dömd för grövre brott. Detta medför att man kan begå bidragsbrott avseende ekonomiskt bistånd vid flertalet tillfällen utan att det leder till någon påföljd och stadsdelsförvaltningarna går miste om återkravsbelopp/skadestånd.

Det är också vanligt förekommande att de polisanmälningar som förvaltningarna gör om misstänkta bidragsbrott blir liggande hos Polismyndigheten och sedan avskrivs då brottet har hunnit preskriberas under tiden. Det är även vanligt förekommande att beloppen som anmälningarna avser bedöms vara för låga och att bedömning görs att eventuella utredningsåtgärder inte står i proportion till förundersökningens omfattning.

Det är ett mycket omfattande arbete för stadens FUT-utredare att sammanställa och skriva en polisanmälan. År 2023 gjordes 34 polisanmälningar och statistiken visar en nedåtgående trend som kan förklaras med olika orsaker. Dels för att det resurskrävande arbete som en polisanmälan innebär för förvaltningarna hittills inte genererat någon större utdelning, dels då det saknas återkoppling från Polismyndigheten avseende majoriteten av polisanmälningar som görs. Den återkoppling som ändå ges innefattar ofta att behovet av specialiserad utredning och resurser gör dessa bidragsbrottsärenden mer tidskrävande och kostsamma för polisen att hantera. Det kan också finnas utmaningar med att samla tillräckligt med bevis för att väcka åtal i bidragsbrottsärenden vilket kan påverka polisens vilja att prioritera dem.

Efterkontroller

Med anledning av att den vanligaste orsaken till att en FUT-utredning inleds är att en person inte har redovisat alla sina inkomster genomförs varje år en särskild kontroll kallad

efterkontroll, där man undersöker den taxerade inkomsten hos de individer som har avslutats från ekonomiskt bistånd.

Granskningen innebär att individernas taxerade inkomst jämförs med den inkomst som de har redovisat i samband med att de ansökt om ekonomiskt bistånd. Urvalet avser personer som har varit aktuella och erhållit ekonomiskt bistånd under hela taxeringsåret i fråga och som sedan har avslutats i början av året därpå, och som därmed inte har genomgått den sedvanliga deklarationskontrollen som görs i alla aktuella ärenden som söker ekonomiskt bistånd under våren när Skatteverkets deklaration skickas ut.

Under år 2022 genomfördes efterkontroller avseende inkomståret 2021 och totalt omfattades 1171 personer av dessa kontroller varav 677 hade en taxerad inkomst. Av dessa 677 var det 51 ärenden som gick vidare till en FUT-utredning. I skrivande stund har 25 st. återkravsbeslut fattats och två ärenden har polisanmälts efter denna kontroll. Flera av dessa återkrav är redan fullbetalda medan andra har en pågående återbetalning.

Motsvarande kontroll under år 2023 (som avser inkomstår 2022) omfattades av 1069 personer (de som avslutats från ekonomiskt bistånd under 2023), varav 633 hade en taxerad inkomst. Av dessa har 44 ärenden lämnats vidare för förhandsbedömning och eventuell utredning hos FUT-utredare. Dessa ärenden kommer att följas upp i nästa års rapport.

Inbesparat belopp

När en FUT-utredning inleds kan det framkomma information av vilken det framgår att personen i fråga inte är i behov av ekonomiskt bistånd. I utredningar har man upptäckt att personer i vissa fall slutar att ansöka om ekonomiskt bistånd i samband med en FUT-utredning. En FUT-utredning kan även medföra att en inkomst upptäcks och att individen har fortsatt rätt till ekonomiskt bistånd men till ett lägre belopp.

Det här innebär att förvaltningarna genom att bedriva ett aktivt FUT-arbete på sätt och vis sparar in pengar som de annars hade riskerat att betala ut felaktigt. För att få en uppskattning av hur stort belopp detta avser gör nämnderna beräkningar av så kallat inbesparat belopp utifrån en gemensam modell. Dessa beräkningar har genomförts årligen de senaste tio åren. Beräkningen av det inbesparade beloppet görs genom att FUT-utredare använder sig av en gemensam mall med tydliga instruktioner för hur man ska räkna och som löpande ska fyllas i för att föra statistik över dessa ärenden.

År 2023 var det inbesparade beloppet 4,7 miljoner kronor, motsvarande summa för 2022 var 4 miljoner kronor och 2021 var det cirka 4,2 miljoner kronor. Att det inbesparade beloppet har ökat kan bero på ärendets typ, dvs. beroende på om behovet av ekonomiskt bistånd har varit kort- eller långvarigt, samt hushållets typ, dvs. ju fler personer som finns i hushållet, desto mer i bistånd får de och desto högre det inbesparade beloppet blir.

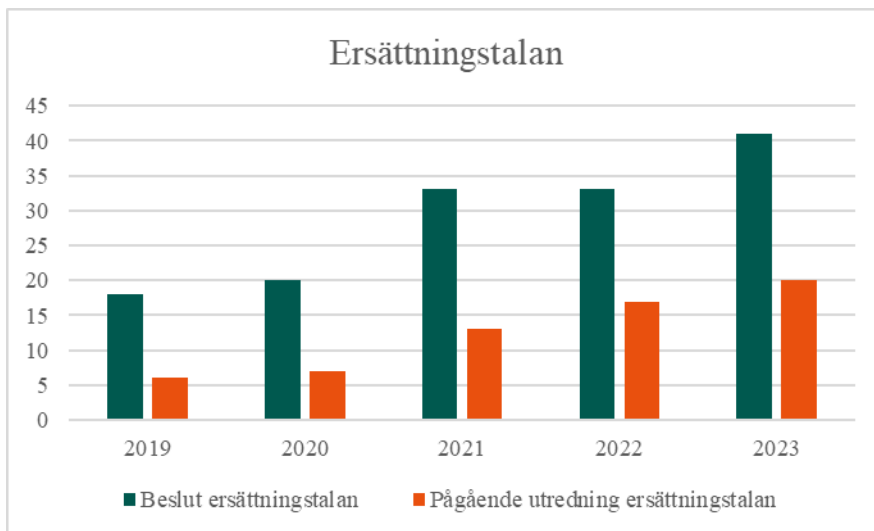
Uppföljning

Socialtjänsten ska verka för att individer frivilligt och snarast betalar tillbaka det bistånd som betalats ut felaktigt. Under året återbetalades ca 1,4 miljoner kronor, vilket var en minskning med ungefär en halvmiljon kronor jämfört med föregående år. En orsak till detta kan vara det rådande ekonomiska läget. Den höga inflationen kan ha påverkat människors ekonomiska situation och därmed deras förmåga och benägenhet att betala tillbaka sina skulder.

I skrivande stund finns 513 st. registrerade återkravsbeslut som regelbundet följs upp av berörd förvaltning. Av dessa har 184 st. hushåll en pågående återbetalning. 192 st. hushåll med återkravsbeslut är i fortsatt behov av ekonomiskt bistånd för att klara sin försörjning.

När en person inte återbetalar har förvaltningen möjlighet att göra en ansökan om ersättningstalan till förvaltningsrätten. Innan ett ärende kan lämnas till förvaltningsrätten behöver förvaltningen utreda om individen har förmåga att återbetala skulden.

Under året fattades i staden 41 beslut om att väcka ersättningstalan hos förvaltningsrätten och i 20 ärenden pågår just nu utredning om ersättningstalan. År 2022 var motsvarande siffror 33 respektive 17. Att många är i behov av fortsatt ekonomiskt bistånd är en förklaring till att så få beslut om ersättningstalan har kunnat fattas under året. Dock är det positivt att antalet ökat något jämfört med föregående år.

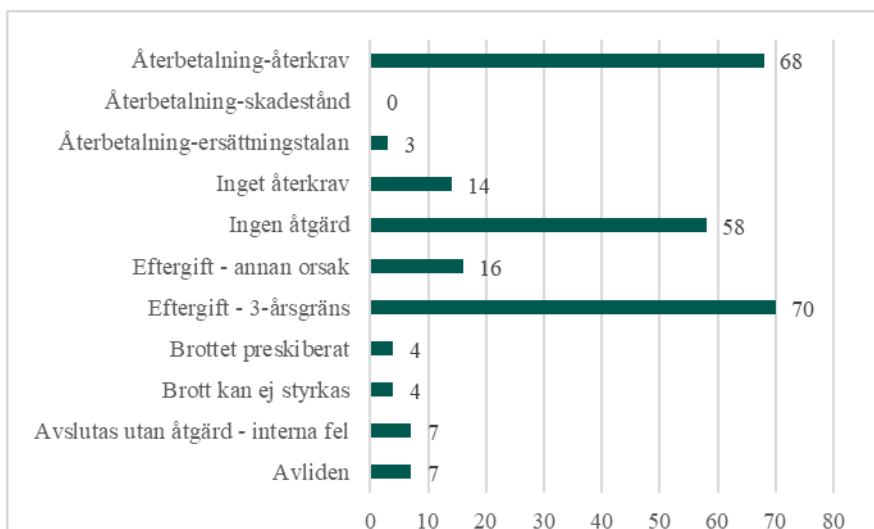

Figur 9 Antal fattade beslut om ersättningstalan samt antal pågående utredningar om ersättningstalan 2019-2023

Avslut

Under året avslutades sammanlagt 251 FUT-utredningar. Den vanligaste orsaken till avslut var att tre år har passerat från det att biståndet betalades ut och då saknas möjligheten att driva återkravet till förvaltningsrätten i en ersättningstalan (70 ärenden). Näst vanligaste orsaken var att skulden till förvaltningen är återbetald (68 ärenden).

Samtliga avslutsorsaker redovisas i diagrammet nedan.

Figur 10 Antal avslutade FUT-ärenden per avslutsorsak 2022

Slutsatser och analys

Resultaten som framgår indikerar att FUT-arbetet har gynnsamma ekonomiska effekter, särskilt genom att det förhindrar fortsatt utbetalning av felaktigt bistånd och främjar återbetalning av bistånd som beviljats felaktigt. Det är nödvändigt att fortsätta förbättra och samordna stadens insatser för att hantera felaktiga utbetalningar.

Det förebyggande arbetet

En stor del av arbetet handlar om att förebygga FUT. Det är viktigt att analysera orsakerna till FUT och utifrån analyserna genomföra åtgärder, utvärdera arbetssätt och sedan återanvända kunskapen. Att åtgärda orsaker avseende styrning, handläggning och interna rutiner leder till att FUT upptäcks och det brottsförebyggande arbetet får den prioritet som är nödvändig. Även om orsakerna till felaktiga utbetalningar till stor del är kopplade till den enskilda individens agerande är vår bedömning att även orsaker inom den egna myndigheten behöver belysas i den sammantagna lägesbilden.

FUT-utredaren finns ofta som en tillgänglig resurs för de medarbetare som handlägger ekonomiskt bistånd och kan bidra med sina kunskaper kring vad som är viktigt att vara uppmärksam på i arbetet med att handlägga rätten till bistånd.

Vi kan fortsättningsvis konstatera att bristen på inhämtning av uppgifter leder till en stor del av felaktiga utbetalningar. Det är mycket information som socialtjänsten aldrig får eller kan ta del av från personer som söker ekonomiskt bistånd och en utredning i dagsläget endast kan inledas i de ärenden där det finns anledning att misstänka att något fel har skett. Socialtjänsten behöver till exempel få tillgång till Skatteverkets beskattningsdatabas och kunna ta del av en individs inkomst av tjänst löpande, dvs. att handläggare har möjlighet att vid behov och i olika sammanhang ta del av uppgiften direkt på automatiserad väg, till exempel i samband med handläggningen av ett ärende. På så sätt ökar sannolikheten att upptäcka en av klienten själv undanhållen inkomst och kanske för socialtjänsten okända bankkonton. Mycket av just sådana FUT, dvs. där man upptäcker oredovisade inkomster i form av lön, upptäcks idag via efterkontroller med Skatteverket. Tillgång till dessa uppgifter skulle onekligen förebygga en stor del av FUT som idag upptäcks i samband med efterkontroller vilket innebär att mycket

tid har passerat sedan man erhållit inkomsten och möjligheten att återkräva är betydligt begränsad.

Ett effektivt sätt att förebygga bidragsbrott är att så långt det är möjligt se till att beslutande myndigheter har ett korrekt underlag vid beslut om förmåner. För att det ska vara möjligt måste de ha tillgång till korrekta uppgifter. Genom ändringar i lagstiftning att öka möjligheterna till informationsutbyte mellan myndigheter och olika andra instanser i samhället skulle detta vara möjligt och även bättre och mer övergripande information kunna begäras ut och även lämnas ut vilket skulle kunna fungera brottsförebyggande.

Förebyggande åtgärder behövs här och nu för att möta en alltmer avancerad brottslighet. Som ett led i detta arbete föreslår regeringen en ny lag om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet. Förslaget syftar till att ge Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Kronofogdemyndigheten, Migrationsverket, Pensionsmyndigheten, Skatteverket, kommuner och arbetslöshetskassor förutsättningar att utbyta uppgifter som behövs för att säkerställa korrekta beslutsunderlag för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Förslaget syftar även till att ge Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten tillgång till uppgifter som behövs för att planera, genomföra eller följa upp myndighetsgemensamma kontroller av arbetsplatser för att motverka fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet.²

Samverkan med polisen

Ett annat område för förbättring som har varit framträdande under flera år och som fortsatt är aktuellt är samverkan med polisen. Den återkoppling som FUT-utredare idag får i samband med polisanmälan handlar om att man får veta att ett ärende har lagts ner på grund av förundersökningsbegränsningar eller för att en person har åtalats/dömts för allvarigare brott. Det innebär att det är möjligt att begå bidragsbrott avseende ekonomiskt bistånd vid upprepade tillfällen och ibland för stora belopp utan att det resulterar i några konsekvenser eftersom polisen inte utreder brottet och personen i fråga varken får någon dom eller någon egentlig påföljd för det bidragsbrott som begåtts, trots att det finns underlag som styrker brottslig handling. Staden önskar ha en bättre dialog med polisen

² Regeringens proposition 2023/24:85.

gällande ärenden som polisanmäls och att de anmälda bidragsbrotten prioriteras och utreds i högre grad än idag. Det finns förståelse kring att polisen idag har begränsade resurser och måste prioritera mellan olika typer av brott baserat på allmänhetens säkerhet och brottens allvarlighetsgrad men brottslighet mot välfärden är viktig att motverka.

Underrättelseskyldigheten och andra åtgärder

För att upprätthålla legitimiteten i välfärdssystemen och för att myndigheter och kommuner ska uppfattas som trovärdiga och rättvisa behöver resurserna gå till de individer som de är avsedda för. Det är viktigt att lagen om underrättelseskyldighet tillämpas i den utsträckning som lagen tillåter så att myndigheter kan förebygga felaktigheter. Staden behöver fortsätta att öka medvetenheten bland relevanta yrkesgrupper genom att fortsätta erbjuda utbildningar om felaktiga utbetalningar och underrättelseskyldigheten i syfte att förbättra förmågan att känna igen och rapportera misstänkta brott, både internt och till andra myndigheter. Samverkan kring informationsutbyte behöver fortsätta att stärkas mellan myndigheter och organisationer för att underlätta upptäckten och utredningen av bidragsbrott samt tillsammans hitta fler utvecklingsmöjligheter genom informationsdelning mellan myndigheter och kommuner.